

Boekpresentatie *Atlas van een bezette stad*, Amsterdam

31 oktober 2019

Dames en heren,

Allereerst wil ik Bianca Stigter van harte feliciteren met het verschijnen van de nieuwe druk van je levenswerk. Vooral mij, voorzitter van het Nationaal Comité 4 & 5 mei én geboren en getogen Amsterdamse, is dit echt een heel bijzonder boek. Ik ben opgegroeid in Amsterdam West, de wijk waar ook de hele familie van mijn vader woonde. Mijn grootouders woonden in de staatsliedenbuurt – mijn opa werkte bij het gemeentelijke telefoonbedrijf. Mijn vader woonde nog thuis toen de oorlog uitbrak; een beginnend onderwijzer van 24.

Een paar jaar geleden was ik met mijn kleinkinderen, toen 9, 11 en 12 jaar oud, in het Anne Frankhuis. Van alles wat hij daar zag was mijn kleinzoon nog meest verbaasd over hoe het leven in Amsterdam in die jaren gewoon gewoon zijn gangetje ging. De familie Frank mocht niet meer in het park, in de tram, of naar de bioscoop. Steeds meer joden werden weggevoerd. Maar er werd gewoon competitie-voetbald en kinderen gingen gewoon naar school.

Ik denk dat dat in het gezin van mijn grootouders niet anders was. De gewooneheid van het dagelijks leven. Het vermogen van mensen om door te leven, om zich af te sluiten van verschrikkingen. Alsof alles hetzelfde was gebleven.

En tegelijkertijd was alles juist zo anders. Ik hoorde de verhalen van mijn grootouders. Over hun boosheid, angst, kleine daden van verzet. Over burenen die opeens niet meer te vertrouwen waren. Over joodse buurtgenoten die opeens weg waren.

En zo heeft bijna elk huis in Amsterdam zijn kleine geschiedenis van de oorlog.

En al die kleine geschiedenissen vormen die éne grote Atlas van een bezette stad. Een eye-opener voor iedere volwassene die in deze stad is opgegroeid: gebeurde dat *hier*? In mijn straat?

Maar vooral ook een geweldige geschiedenisles voor alle jonge Amsterdammers. Voor jongeren gaat de oorlog pas leven als ze de verhalen horen van een plek. Van het plein waar ze spelen, van de straat waar ze wonen, van hun school. In Een Knipperend Ogenblik, het prachtige portret van Remco Campert door Mirjam van Hengel, staat een verhaal over de Wilhelmina Catharinaschool aan de Weteringschans. Als antwoord op de verordening uit 1941 dat joodse kinderen op aparte scholen moesten worden ondergebracht, besloot het schoolbestuur midden in de school een muur op te trekken. De joodse kinderen betraden de lagere school voortaan via de Achtergracht, de andere kinderen door de hoofdingang van de Weteringschans. Remco Campert woonde de hele oorlog om de hoek in de Huidekoperstraat. Hij hoorde het verhaal pas jaren later.

Ik woon tegenwoordig in Amsterdam Oost. In het kader van de herdenking van de oorlog hebben nieuwe bewoners daar de geschiedenis van hun woning uitgezocht. Rond 4 en 5 mei beschrijft een kunstenaar op het Kastanjeplein de route die de Joden hebben afgelegd van hun huis in Amsterdam naar de vernietigingskampen. Als bezoeker kies je de naam van een vermoorde buurtgenoot, je loopt met hem of haar de hele route af en brengt ze figuurlijk weer thuis.

Als voorzitter van het Nationaal Comité 4 & 5 mei zie ik zo bijna elke dag hoe de aandacht voor de periode van de Tweede Wereldoorlog alleen maar lijkt toe te nemen. In de eerste jaren na de oorlog waren de mensen bezig met de toekomst; ze keken liever niet achterom. In het lustrumboekje uit 1951 van de gemeentelijke kweekschool waar mijn vader zijn opleiding tot onderwijzer volgde, werden maar een paar regels gewijd aan de joodse leerlingen en leraren die de oorlog niet hadden overleefd. Zo was dat toen.

Een paar dagen nadat ik tot voorzitter van het Nationaal Comité was benoemd kwam ik er achter dat ons kantoor aan de Nieuwe Prinsengracht mijn vaders oude school

was. Het is me een dure plicht om te zorgen dat er bij mijn afscheid een herdenkingsplaquette is.

De geschiedenis van honderden van dit soort gebouwen andere brengt Bianca Stigter in deze *Atlas van een bezette stad* tot leven. Van de 'schuldige plaatsen' om met Armando te spreken, maar ook van de plaatsen van verzet, heldenmoed, naastenliefde.

In die feitelijke confrontatie met het verleden houden we de geschiedenis levend. Ik wens het onze stad toe dat alle Amsterdammers kennis nemen van dit prachtige boek.